

УДК 336.71

О. Й. Шевцова, І. І. Чичкан*Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара***ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ ЯК УМОВА ЗМІЦНЕННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ**

В статті проаналізовано роль рівня капіталізації на процес становлення та розвитку банківських систем зарубіжних країн. На прикладі ряду країн показано, що визначальну роль у розвитку банківської системи відіграє підвищення рівня капіталізації та оптимізації інституційної структури банківської системи. В статті досліджено динаміку капіталізації комерційних банків. Запропоновано основні шляхи підвищення рівня капіталізації в сучасних умовах.

Ключові слова: капіталізація банківської системи, регулятивний капітал, інфляція, індекс споживчих цін.

В статье проанализирована роль уровня капитализации на процесс становления и развития банковских систем зарубежных стран. Установлено на примере ряда стран, что определяющую роль в развитии банковской системы играют увеличение уровня капитализации банков, а также оптимизация институциональной структуры банковской системы. В статье исследована динамика капитализации коммерческих банков Украины. Предложены основные пути увеличения уровня капитализации.

Ключевые слова: капитализация банковской системы, регулятивный капитал, инфляция, индекс потребительских цен.

The role of capitalization on the process of formation and development of the banking systems of foreign countries was analyzed in the article. Mounted on a number of countries, that a decisive role in the development of the banking system plays an increase in the level of capitalization of banks, as well as optimization of the institutional structure of the banking system. The capitalization evolution of commercial banks in Ukraine are investigated in the article. The basic ways of increase of level of capitalization are offered in modern terms are selected.

Keywords: capitalization of banking system, regulatory capital, inflation, consumer price index.

Події 2008-2009 рр. показали необхідність перебудови банківської системи, її неспроможність ефективно функціонувати в періоди потрясінь, незахищеність від зовнішнього впливу. У цьому зв'язку з цим постає питання, яких заходів необхідно вжити, щоб подолати наслідки та попередити можливі в майбутньому загрози функціонуванню банківської системи.

Теоретичні аспекти, проблеми капіталізації банківської системи та пошук шляхів її підвищення розглянуто в працях ряду вітчизняних науковців: М. Алексеєнко, В. Гейця, О. Дзюблюка, В. Матвієнка, В. Міщенко, А. Мороза, Г. Поченчука, Н. Славіанської, К. Черкашина та ін.

Метою даної роботи є визначення взаємозалежності між рівнем капіталізації та розвитком банківських систем на прикладі ряду країн та розгляд сучасного стану і динаміки рівня капіталізації банківської системи України задля визначення основних шляхів розвитку.

Криза 1997-1998 рр. значно вплинула на банківський сектор Індонезії: велика кількість фінансових інститутів була ліквідована або перейшла під контроль держави. Для оздоровлення фінансового сектора уряд створив Агентство по реструктуризації національної банківської системи, яке здійснило рекапіталізацію й реструктуризацію місцевих фінансових інститутів. Внаслідок кількості комерційних банків зменшилась від 237 у 1997 до 136 – у 2004 р. В 1999 р. внаслідок злиття 4 державних банків, що постраждали від кризи, урядом був створений Bank Mandiri, що на сьогодні є найбільшим фінансовим інститутом країни. Крім того, було сформовано ще 3 державні фінансові установи. Здійснені заходи сприяли оздоровленню

фінансової системи і під час останньої кризи втрати були незначні. Темпи зростання обсягів кредитування в 2005-2008 рр. у середньому склали 24% на рік, у першій половині 2009 р. знизилися до 2,1% (за даними Standard Chartered Bank Indonesia це тимчасовий спад), а обсяг прострочених кредитів у квітні 2009 р. склав лише 4,06% [5]. Стан справ на вітчизняному ринку значно гірший, оскільки в кризовий період кредитування взагалі було неможливе, а обсяг проблемної заборгованості за 2009 рік в країні зріс у 3,9 раза – до 69,935 млрд. гривень, або 9,4% від загальної суми кредитів, збільшуючись щомісяця [3] і 1 серпня 2010 р. склала 11,5% від загальної суми виданих кредитів [8].

Банківський сектор Індії пройшов складний шлях становлення з часу обрання незалежності в 1947. У період з 1951-1966 рр. загальна кількість приватних банків зменшилась із 382 до 76 з одночасним розширенням мережі відділень, що сприяло централізації та перерозподілу капіталу. В середньому на комерційний банк обсяг власного капіталу зріс за 15 років у 7 разів [10]. Основні показники представлені в табл. 1.

Таблиця 1. Зміна основних показників активів та пасивів комерційних банків Індії (млн. рупій)

Показник	1951 р.	1966 р.	Обсяги збільшення
Власні засоби	1,5	11	↑ у 7,(3) разів
Депозити	11	39	↑ у 3,(54) рази
Кредит	7,5	26	↑ у 3,4(6) рази
Інвестиції	6	12	↑ у 2 рази

Джерело: авторські розрахунки на основі даних [9].

Кількість комерційних банків в країні сягає 80, і ринок банківських послуг вважається перенасиченим фінансовими установами. За останні 15-20 років індійський банківський сектор відкривався для нових учасників лише двічі і останній раз у 2002 р., коли почали функціонувати YES Bank та Kotak Mahindra Bank. Обсяг кредитування в 2007-2008 рр. зріс на 25%, а в 2009-2010 рр. – 10%. Сьогодні індійська банківська сфера є досить стабільною, якщо порівнювати її з аналогічними сферами інших країн [4]. Так, сьогодні ситуація в найбільш постраждалому від кризи банку ICICI Bank, який є й найбільшим приватним банком країни, є досить стабільною. Інші індійські банки звітують про отримання прибутків у 2008 році. Так, наприклад, HDFC Bank за третій квартал 2008 року отримав чистого прибутку на загальну суму 121,5млн. дол., або на 44,8% більше, ніж за той же період попереднього року; Axis Bank повідомив, що його чистий дохід за 2008 р. зріс на 63,2% у порівнянні з 2007 р.; найбільший в Індії державний банк State Bank of India показав у 2008 р., порівняно з 2007 р., 35,5% приросту чистого відсоткового доходу; інший державний банк звітував про збільшення прибутку в 2008 р. на 85,5%. Частка державних банків складає близько 75% усіх активів національної банківської системи, частка приватних фінансових інститутів – до 20% [6]. Узагальнення вищесказаного представлено в табл. 2.

На відміну від Індії та Індонезії ситуація у Великобританії значно гірша. В жовтні 2008 року Lloyds та HBOS здійснили додаткову емісію на суму €21,6 млрд., а уряд викупив її повністю.

В результаті 43,4% акцій Lloyds Banking Group відійде державі. Такою допомогою вирішили скористатися також майже всі найбільші фінансові інститути країни – Abbey, Barclays, HSBC, Nationwide Building Society, Royal Bank of Scotland та Standard Chartered (влада надала 37 млрд. ф. ст.). Аналітики прогнозують, що британські банки зможуть знову отримати прибуток не раніше 2011 р. [2].

Таблиця 2. Світовий досвід розвитку банківської системи

Країна	Заходи	Сучасний стан
Індонезія	Ліквідація та націоналізація фінансових інститутів: кількість комерційних банків зменшилась із 237 у 1997 до 136 у 2004. Створено Агентство по реструктуризації національної банківської системи, яке здійснило реструктуризацію та рекапіталізацію місцевих фінансових інститутів	Темпи зростання обсягів кредитування в середньому склали 24% за рік у 2005-2008 рр., у першій половині 2009 р. – 2,1%. Обсяг прострочених кредитів – 4,06%
Індія	1951-1966 рр. – кількість приватних банків зменшилась з 382 до 76 з одночасним розширенням мережі відділень.	Темпи зростання обсягів кредитування в середньому склали 25%, у 2009-2010 рр. – 10%. У 2008 р. банки отримали прибутки, наприклад HDFC Bank за 3 квартал отримав чистого прибутку і розмірі 121,5 млн. дол.

Джерело: авторська розробка на основі даних [4, 5, 6, 10]

У період фінансової кризи активізуються процеси злиття та поглинання, в результаті яких збільшується капіталізація новоствореної установи порівняно з інститутами, що брали участь у злитті чи поглинанні. Так, наприклад, італійський UniCredit придбав німецький HypoVereinsbank, разом з яким він отримав ряд дочірніх структур Bank Austria. Завдяки цьому поглинанню італійський банк з 29 позиції рейтингу FT500 в 2001 р. змістився на 4 позицію в 2007 р. Сьогодні у UniCredit найбільш міцні позиції в СЕЕ. Аналогічно деякі менш відомі банки розширили зону своєї діяльності. До них, зокрема, можна віднести австрійські фінансові інститути Raiffeisen International та Erste Bank, а також бельгійський KBS. При цьому Erste Bank перетворився з невеликої національної фінансової установи з капіталізацією в €2,3 млрд. на початку 2001 р. в один із найбільших банків СЕЕ: у 2008 р., до обвалу фінансових ринків, його капіталізація складала €20 млрд. [9]

Як бачимо з вищенаведених прикладів, першочерговим заходом для подолання фінансової кризи є збільшення капіталізації або за рахунок держави, або в результаті злиття і поглинання. При цьому, як свідчить досвід Індії та Індонезії, збільшення рівня капіталізації супроводжується зменшенням кількості банківських установ, що діють, а отже, і оптимізацією структури самої системи.

Згідно з результатами представленого вище аналізу, одним із основних інструментів подолання негативних наслідків у кредитній сфері є підвищення рівня капіталізації. В різних джерелах зустрічаються різноманітні підходи щодо того через які саме показники варто вимірювати рівень капіталізації. Відділ банківського нагляду Національного банку України оцінює рівень капіталізації банківської системи шляхом розрахунку обсягу регулятивного капіталу. В цій статті вимірником рівня капіталізації також будемо використовувати обсяг регулятивного капіталу. Динаміка рівня капіталізації представлена на рис. 1.

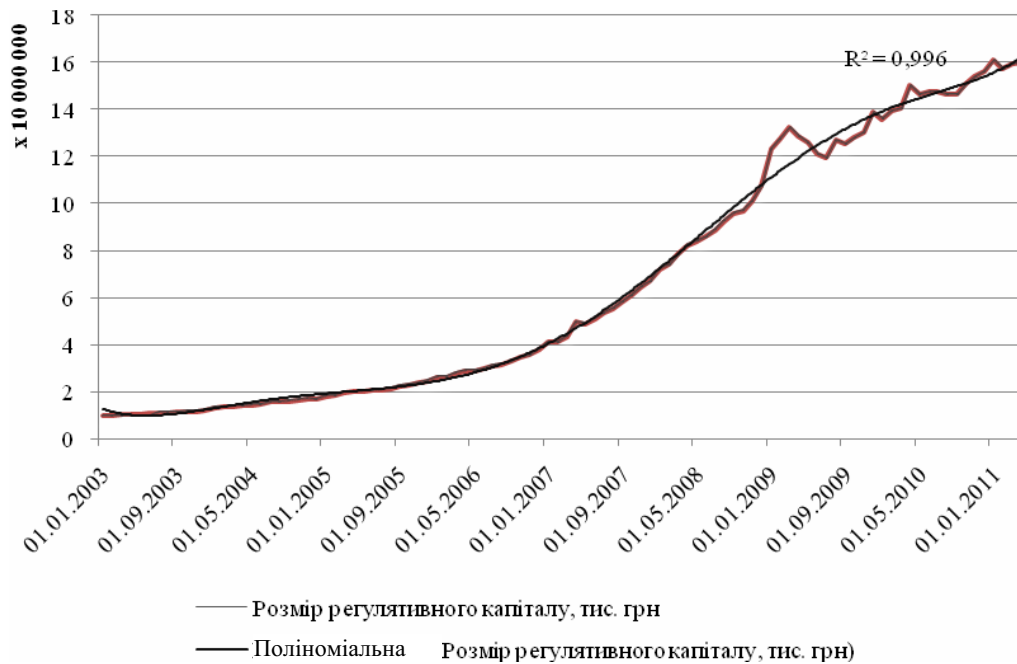
Використовуючи вбудовані функції Excel, виведемо модель, що найбільш адекватно описує загальну зміну розміру регулятивного капіталу. Під час аналізу було виявлено, що лінійна та логарифмічна з достовірністю 91% описує зміну показника, дещо більшою є адекватність опису показника через експоненціальну та степеневу моделі. Найбільш повно зміну показника описує наступна модель:

$$y = (9 \cdot 10^{-12})x^6 - (2 \cdot 10^{-06})x^5 + 0.2136x^4 - 11133x^3 + (3 \cdot 10^{+08})x^2 - (5 \cdot 10^{+12})x + (3 \cdot 10^{+16}). \quad (1)$$

Графік моделі (1) представлений на рис. 1. У цій моделі величина достовірності апроксимації дорівнює близько 99,6%.

Відповідно до представлених вище даних спостерігаємо постійне зростання розміру регулятивного капіталу. Однак збільшення обсягів регулятивного капіталу

не завжди означає збільшення рівня капіталізації і це обумовлене наявним рівнем інфляції та знеціненням грошової одиниці. Для відповіді на запитання, чи характерно для банківської системи України збільшення рівня капіталізації, порівняємо темпи зростання розміру регулятивного капіталу та рівня інфляції.

Рис. 1. Динаміка обсягу регулятивного капіталу

Джерело: авторська розробка на основі даних [1]

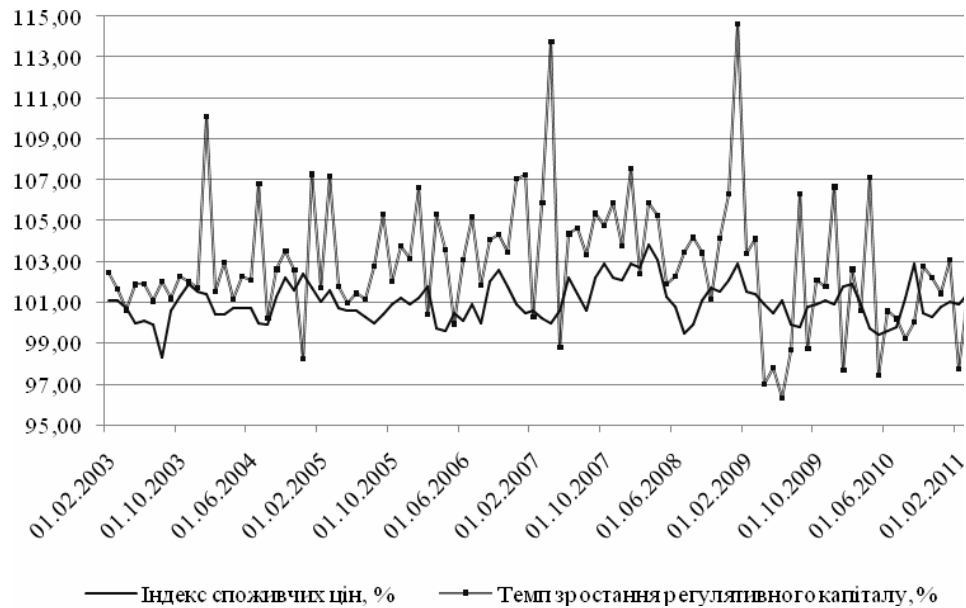
Індекс споживчих цін (ІСЦ) є найважливішим показником, який характеризує рівень інфляції і використовується для вирішення багатьох питань державної політики, аналізу і прогнозу цінових процесів в економіці, перегляду розмірів грошових доходів населення, рішення правових спорів тощо. ІСЦ характеризує зміни в часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Він є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді порівняно з базисним [7].

Порівняємо значення зміни обсягів регулятивного капіталу та рівня інфляції і зобразимо отримані результати графічно (рис. 2).

Як бачимо з вищепредставлених даних, в цілому темпи нарощення регулятивного капіталу перевищують темпи інфляції (середній темп зростання регулятивного капіталу складає 102,87%, а ІСЦ – 101,01%), що свідчить про збільшення рівня капіталізації банківської системи, однак дана динаміка не має постійної тенденції до зростання. Рівень взаємозв'язку вищенаведених показників, який вимірюється з допомогою коефіцієнта кореляції, складає 20,55%, що свідчить про наявність незначного зв'язку між показниками.

Відповідно до отриманих результатів аналізу зарубіжного досвіду, було виявлено, що рівень капіталізації відіграє вирішальну роль при побудові стабільної та ефективно працюючої системи. Саме тому в статті основна увага зосереджена на показнику регулятивного капіталу, згідно з яким Національний банк України оцінює рівень капіталізації. Було здійснено оцінку темпів нарощування регулятивного капіталу відповідно до темпів інфляції й було виявлено, що темпи нарощу-

вання регулятивного капіталу в середньому лише на 1,86% перевищують темпи інфляції і постійної динаміки перевищення обсягу нарощування рівня капіталізації над рівнем інфляції не простежується.

Рис. 2 Порівняльна характеристика зміни обсягу регулятивного капіталу та ІСЦ
Джерело: авторська розробка на основі даних [11]

Таким чином, перед вітчизняною банківською системою стоїть питання про збільшення рівня капіталізації. Для підвищення рівня капіталізації необхідно:

- забезпечити пропорційне зростання капіталу щодо забезпечення фінансової стійкості та стабільності фінансових установ, шляхом активної участі держави в цьому процесі. В умовах, коли власних ресурсів недостатньо, а залучення коштів від іноземних інвесторів пов'язане з рядом ризиків, держава лишається єдиним джерелом збільшення капіталізації;

- розробити програми залучення нових акціонерів, включаючи іноземних інвесторів з формуванням системи контролю ризиків, пов'язаних з цим джерелом залучення коштів, з метою нарощування статутного капіталу банків;

- розробити план заходів щодо підвищення рівня капіталізації, якщо значення нормативів капіталу наближається до граничних, а також систему заходів підвищення як самих нормативних значень, так і можливостей банків щодо їх дотримання;

- підвищити ефективність управління активами і пасивами з метою недопущення використання резервів і зменшення капіталу для їх формування;

- більш активно застосовувати процедуру реорганізації банків шляхом злиття, поглинання та можливо навіть націоналізації частини кредитних установ;

- незважаючи на важливість для стабільності банку достатнього рівня його капіталізації, не варто применшувати роль інших факторів. Створення високої капітальної бази ще не означає створення ефективно працюючого фінансового інституту і системи в цілому. У сучасних умовах для розвитку системи в цілому необхідно звертати першочергову увагу на розвиток кожної окремої установи. У цьому зв'язку необхідно розвивати і вдосконалювати різноманітні аспекти та

диверсифікувати напрямки своєї діяльності, адаптуючись до постійно змінюваних умов функціонування.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Банківський нагляд: дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm
2. Британия ищет выход: правительству Великобритании пока не удается стабилизировать ситуацию в финансовой системе страны / по материалам The Sunday Times, Reuters, Financial Times и др. // Банковская практика за рубежом. – 2009. – №1. – С. 6-12
3. В Україні продовжує зростати частка прострочених кредитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epravda.com.ua/news/2010/11/19/257263
4. Зайцев О. Банки для внутреннего потребления: особенности пост кризисного развития банковского сектора Индии / О. Зайцев по материалам The Banker // Банковская практика за рубежом. – 2010. – №9. – С. 20-25.
5. Зайцев О. Индонезия сосредотачивается: мировой кризис ускорил реформы в банковском секторе Индонезии / Олег Зайцев по материалам The Banker // Банковская практика за рубежом. – 2009. – №5. – С.18-25.
6. Зайцев О. Превентивная антикризисная программа: Индия пока остается в стороне от финансового кризиса благодаря заблаговременно принятым мерам / Олег Зайцев по материалам The Banker // Банковская практика за рубежом. – 2010. – №1. – С.18-25.
7. Методологічні положення щодо організації статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) і розрахунку індексу споживчих цін [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Обсяг прострочених кредитів в Україні зріс до 83,4 мільярда гривень [Електронний ресурс від 19.08.2010] // За матеріалами Інтерфакс-Україна. – Режим доступу: www.dt.ua/online/articles/63727#article
9. Резник Г. Время покупать: финансовый кризис способствует повышению активности в сфере слияний и поглощений / Галина Резник по материалам Economic Times, Reuters, Knowledge@Wharton, businessnewseurope.eu // Банковская практика за рубежом. – 2009. – №2. – С. 21-27.
10. Рябинина Э.Д. Кредитно-банковская система современной Индии / Э.Д. Рябинина. – М: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1972.
11. Статистична інформація: індекси споживчих цін (індекс інфляції) [Електронний ресурс]// Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Надійшла до редколегії 26.01.2011.